

Dansk
Skoleforening
for
Sydslesvig

Læseplan
for
Tysk
i
Hjælpeskolen

2004

Indholdsfortegnelse til læseplan for tysk i hjælpeskolen

Indholdsfortegnelse	side 1
Formål	side 2
Centrale kundskabs- og færdighedsområder i tysk	side 2
Generelle bemærkninger om undervisningen af elever i hjælpeskolen	side 4
Generelle bemærkninger om tyskundervisningen i hjælpeskolen	side 4
<u>Samtaletimen i begynderundervisningen</u>	side 6
Forord	side 6
Emner	side 6
<u>Trin 1 – Trin 5</u>	side 8
Læseplanens opbygning	side 8
Læseplanens struktur	side 8
<u>Trin 1</u>	side 9
Emner	side 9
Handleplan	side 9
<u>Trin 2</u>	side 11
Emner	side 11
Handleplan	side 11
<u>Trin 3</u>	side 14
Emner	side 14
Handleplan	side 14
<u>Trin 4</u>	side 17
Emner	side 17
Handleplan	side 17
<u>Trin 5</u>	side 20
Emner	side 20
Handleplan	side 20
<u>Bilag</u>	side 23
Das Kieler Lautgebärdensystem, geordnet nach Stufen der Einführung	side 23
Grundskrift - Obligatorisk skriftform	side 29
Grundskrift - Obligatorisk skriftform	side 30
Grundskrift - Eksempler på sammenbinding I	side 31
Grundskrift - Eksempler på sammenbinding II	side 32
Oversigt over de vigtigste grammatiske betegnelser	side 33

Læseplan for tysk i hjælpeskolen

Formål

Formålet med undervisningen i tysk er, at eleverne tilegner sig færdigheder og kundskaber i at forstå og anvende talt og skrevet tysk samt videreudvikle disse på en sådan måde, at de bliver i stand til at opfatte og udtrykke sig sikkert og varieret.

Undervisningen skal fremme den enkelte elevs personlige og sproglige udvikling og bidrage til, at de udvikler historisk bevidsthed samt får et middel til erkendelse og forståelse af deres egen og andre menneskers situation.

Tyskundervisningen skal fremme elevernes oplevelse af sproget som en del af deres personlige og kulturelle identitet, der bygger på en æstetisk, etisk og historisk forståelse.

Undervisningen skal bidrage til, at eleverne opnår udtryks- og læseglæde samt øger deres indlevelse og indsigt i litteratur og anden fiktion.

Centrale kundskabs- og færdighedsområder i tysk

Sprog udvikles i et menneskeligt fællesskab og er således udtryk for et lands eller en gruppes kultur. Det er et socialt fænomen, situationsafhængigt og med et indhold.

De centrale kundskabs- og færdighedsområder er:

- *Det talte sprog (lytte og tale)*
- *Det skrevne sprog (læse og skrive)*
- *Sprog, litteratur og kommunikation.*

Tysk er et dannelsesfag, hvor de grundlæggende færdigheder og kundskaber skal udvikles som en helhed gennem skoleforløbet.

De grundlæggende færdigheder og kundskaber i faget tysk angår elevernes personlige, sociale og kulturelle liv.

De centrale kundskaber og færdigheder er grundlaget for tilrettelæggelsen, gennemførelsen og evalueringen af undervisningen, således at eleverne kan

- forstå og anvende talt tysk
- reagere på sproget på en måde, der passer til situationen
- udtrykke sig hensigtsmæssigt både i samtaler og i andre sammenhængende mundtlige fremstillinger
- læse og forstå fiktive og faktiske tekster
- udtrykke sig hensigtsmæssigt i sammenhængende skriftlige fremstillinger.

Fagets kerne

Tyskundervisningens grundlæggende færdigheder er at se, lytte, tale, læse og skrive.

Tysk sprog og litteratur er kernen i arbejdet med at udvikle elevernes færdigheder i at forstå, udtrykke sig ved hjælp af og eksperimentere med sprog, tekster og andre udtryksformer.

Sproget

Elevernes færdighed i at bruge sproget bevidst og varieret både mundtligt og skriftligt udvikles, og der arbejdes med at øge elevernes ordforråd og begrebsverden.

Eleverne udvikler deres færdighed i at give sprogligt udtryk for fantasi, følelser, tanker, erfaringer og viden i en form, der passer til situationen.

Arbejdet med sproget omfatter kundskaber om sprog og sprogbrug, herunder bevidsthed og viden om sprogformer, om sproglig stil og korrekthed og om sprogets virkemidler, funktioner og opbygning.

Desuden arbejdes der med forskelle og ligheder mellem tysk og dansk.

Ved arbejdet med sproglig tilegnelse arbejdes der med strategier, der understøtter forståelsen af sproget og fremmer sprogproduktionen, ordbøger og andre opslagsværker.

At lytte og tale

Der arbejdes med elevernes færdigheder i at anvende talesprogets udtryksformer og lytte aktivt både i samtale, ved fortælling og ved længere mundtlig fremstilling.

At læse

Elevernes færdighed i at læse sikkert og hurtigt med forståelse, indlevelse og indsigt i forskellige tekster udvikles.

Der arbejdes med skønlitterær og faglig læsning og med forskellige læsemåder afhængigt af formålet med læsningen.

At skrive

Eleverne udvikler deres færdighed i at udtrykke sig skriftligt.

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne kan anvende og forholde sig til korrekt sprog, retstavning og tegnsætning.

Der arbejdes endvidere med elevernes færdighed i håndskrivning og brug af elektronisk tekstbehandling. Desuden arbejdes der med layout.

Litteratur

Gennem arbejdet med ældre og nyere litteratur skal eleverne tilegne sig kundskaber om tysk litteratur og kulturel tradition og udvikling.

Arbejdet med tysk litteratur omfatter såvel umiddelbar oplevelse som færdigheder i fortolkning gennem samtaler om teksterne.

Andre udtryksformer

Der arbejdes med lyd- og billedmedier i forskellig sammenhæng (trykte og elektroniske medier, billedkunst, film, drama).

Generelle bemærkninger om undervisningen af elever i hjælpeskolen

Elever med generelle indlæringsvanskeligheder har problemer på de fleste områder i forbindelse med skolearbejde og -liv.

Eleverne udviser betydelig spredning mht. intellektuel, sproglig, følelsesmæssig, social og motorisk udvikling samt i praktiske færdigheder.

Kombinationen af de forskellige funktionshandicap fører ofte til en snæver begrebs- og forestillingsverden, følelsesmæssig ustabilitet og manglende selvtillid. I undervisningen giver dette sig konkret til kende ved, at disse elever har svært ved

- at abstrahere og arbejde med symboler
- at indse sammenhænge og drage slutninger
- at fastholde og forstå indlært stof
- at omstille sig til nyt arbejde, nye situationer og nye mennesker.

Med udgangspunkt i den enkelte elev og dennes behov drejer det sig om at fremme livsdueligheden – både på kort og lang sigt. Elevens kompetencer skal øges uanset funktionsniveau.

De grundlæggende færdigheder, såsom tale, læse og skrive, skal udvikles gennem hele skoleforløbet, således at eleverne bliver i stand til at tilegne sig kundskaber i faget tysk

Generelle bemærkninger om tyskundervisningen i hjælpeskolen

Elevernes sproglige baggrund

De fleste elever har tysk som deres førstesprog og dansk som deres andetsprog. Derudover har eleverne forskellige sproglige forudsætninger betinget af forskelle i hjemmenes sproglige vaner. Når eleverne starter i 1. klasse i hjælpeskolen har de fleste været to – tre år i en dansk børnehave. Her har de mødt det danske sprog. Generelt har elever i hjælpeskolen haft svært ved at lære de grundlæggende færdigheder både på dansk og tysk.

Denne forskel i den sproglige kompetence hos eleverne er en udfordring for skolen og dens måde at organisere den første sprogundervisning på.

Begynderundervisning

I begynderundervisningen kan der være forskel på antallet af timer:

- a. Undervisning i flere timer om ugen (her gælder Trin 1-5)
- b. En ugentlig samtaletime (se side 6).

Tysk som dannelsesfag og som sprogfag

Fagets dannelsesside berører den personlige udvikling, der bl.a. påvirkes gennem det stof, der arbejdes med og gennem det sprog, man hører og udtrykker sig med.

Begynderundervisningen bygger på sproget som erfarings- og oplevelsesfelt og ikke blot som middel til at udtrykke sig. Barnet skal møde sproget i meningsfulde sammenhænge, idet sprog og handling kædes sammen. Sproget indlæres ved efterligning og hyppige gentagelser. Tysk er således både et humanistisk dannelsesfag og sprogfag.

Emnearbejde i løbet af sidste skoleår

I løbet af elevens sidste skoleår, uanset på hvilket trin eleven befinder sig, kan det anbefales, at den enkelte elev vælger et emnearbejde af særlig personlig interesse. Omfang og fremlæggelsesform tilpasses til elevens formåen.

Eleven er medvirkende til at udarbejde: Indhold, arbejdsplan og fremlæggelsesform.

Det er nødvendigt, at eleven får en grundig vejledning om planlægning af emnet, indsamling af information, tidsplan og fremlæggelsesformen.

Fremlæggelsesformen kan fx være: foredrag, plancher, pc, overhead eller fremstilling af et skriftligt arbejde.

Eleven lærer herved selv at strukturere, indgå og overholde aftaler.

Elevens selvstændighed og selvtillid styrkes.

IT i undervisningen

Computeren er et godt redskab til eleverne i hjælpeskolen. Der findes mange gode programmer, der kan anvendes direkte i undervisningen, og som styrker indlæringen både fagligt og i den praktiske anvendelse af computeren.

Elevernes færdigheder og kompetencer:

IT i undervisningen gælder alle skolens fag. Der er udarbejdet en læseplan for IT i undervisningen, hvor man kan få et overblik over hele IT-forløbet. Et samarbejde med klassens øvrige lærere kan sikre, at man ved fælles hjælp når de mål, der er beskrevet.

Det forventes, at langt de fleste elever i hjælpeskolen efter endt skolegang kan opfylde kravene, der er anført i IT læseplanen. IT læseplanens struktur følges i videst muligt omfang, dog vil det være forskelligt, hvornår den enkelte elev kan starte, og i hvilket tempo, der kan arbejdes.

Grammatiske betegnelser

For at give eleverne mulighed for større sammenlignelighed i sprogfagene skal der i alle sprogfag anvendes de latinske grammatiske betegnelser. De latinske betegnelser er vedlagt som bilag.

Samtaletimen i begynderundervisningen

Forord

Den ugentlige tysktimer i begynderundervisningen bør både indholdsmæssigt og metodisk tilrettelægges på en sådan måde, at den tager hensyn til elevernes specielle sproglige situation. Dette betyder, at elevernes sproglige kompetence styrkes og videreudvikles, idet der tages udgangspunkt i elevernes erfaringer. I denne time foregår der ingen målrettet læse- og skriveundervisning, da dette er forbeholdt danskundervisningen.

Emner

Sprogindlæring i forbindelse med sproglig handling:

- udtrykke følelser (glæde, angst, sorg m.m.)
- lytte aktivt til oplæsning og fortælling
- fortælle om egne oplevelser
- fortælle fantasihistorier
- udtrykke egen mening
- spørge og kunne svare
- spørgeord (was, wie, wo, wann, wer, wohin, woher, warum).

Sprogindlæring i forbindelse med ord og begreber:

- opbygge et basisordforråd af især substantiver, verber og adjektiver
- kende farver, form, størrelse m.m.
- finde adjektivers modsætninger
- anvende overbegreber på hverdagsting (f.eks. legetøj, frugt, møbler)
- anvende begreber for rum og retning (kende læseretningen).

Sprogindlæring i forbindelse med sætningsopbygning:

- lære, at en historie/tekst er opbygget af ord og sætninger
- blive i stand til selvstændigt at danne korrekte sætninger
- kende forskel på sætninger (Aussage, Ausrufe-, Befehls-, Fragesätze)
- udvide enkle sætninger (lære at udtrykke sig differencieret).

Sprogindlæring i forbindelse med lydanalyse:

- lære, at ord er opbygget af lyde
- finde forlyd, indlyd og udlyd i ordene
- kunne opdele ord i stavelser.

Sprogindlæring i forbindelse med tekster:

- billedbøger, eventyr, dyre- og fantasi historier
- billedhistorier
- børnerim, børnesange, gåder.

Sprogindlæring i forbindelse med leg:

- drama/teater/situationsspil
- pantomime
- dukketeater
- sanglege
- gætteleg.

Trin 1-5

Læseplanens opbygning

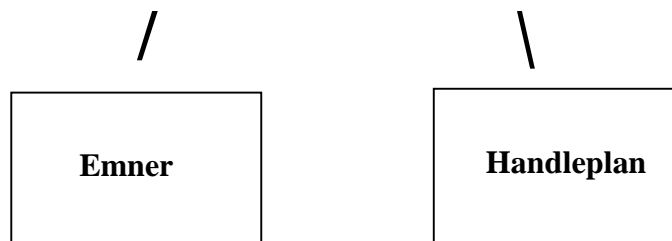
Undervisningen i faget tysk er opbygget i 5 trin. Disse skal ikke ses som klassetrin, men som en kontinuerlig udvikling af undervisningen for faget tysk.

Det vil være forskelligt, på hvilket trin den enkelte elev befinder sig efter endt skolegang. Eksempelvis kan en elev have opnået færdigheder i mundtlig tysk svarende til Trin 5 og i skriftlig tysk svarende til Trin 3.

Det er lærerens opgave og ansvar at stå for den faglige tilrettelæggelse af undervisningen, herunder at vægte indholdssidens enkelte emner i forhold til hinanden og at fastlægge den rækkefølge, hvori de enkelte emner behandles.

Læseplanens struktur

Hvert trin er inddelt i to hovedområder:

Trin 1

Emner

Undervisningen omfatter

- sprogindlæring
- begyndende bogstavindlæring
- samtale og fortællen
- lærerens oplæsning/fortællen
- førskrivning
- sang og sanglege
- tegning, illustration
- andre aktiviteter.

Handleplan

Sprogindlæring

Der arbejdes med lytteøvelser, artikulationsøvelser, begrebsdannelse og sætningsopbygning. Eleverne øves i at kunne lytte til og forstå instruktioner og indholdet i fortællinger ved bl.a. at gengive indholdet.

Et basisordforråd af især substantiver, verber og adjektiver opbygges, ved at sætte ord på konkrete ting i barnets omgivelser, f.eks. indlære navne for farver, form, størrelse m.m. Der kan arbejdes med verbalisering af konkrete handlinger, beskrivelse af forskelle og ligheder ud fra konkrete ting og indlæring af adjektivets modsætninger. Desuden kan der arbejdes med overbegreber på hverdagsting (f.eks. legetøj, frugt, møbler) og begreber for rum og retning. I øvrigt henvises til afsnittet tysk som dannelsesfag og som sprogfag side 4.

Begyndende bogstavindlæring

Det er af afgørende betydning, at der ved bogstavindlæring sigtes mod den analytisk-syntetiske lydmetode. Ved at anvende bogstavernes lyde indlæres en grundlæggende teknik, der sætter eleven i stand til at læse ord, ved at sætte bogstavernes forskellige lyde sammen (syntese).

I forbindelse med lydanalysen arbejdes der med at finde forlyd, indlyd og udlyd i ordene. Indlæringen af bogstavernes lyde kan evt. understøttes ved hjælp af tegn (se bilag 1 side 18 - 23). Bogstavernes navne indlæres på det tidspunkt, hvor det falder naturligt ind i undervisningen.

Samtale og fortællen

Samtalen bør have en central placering i undervisningen. Samtalen består i at lytte og at tale. Der arbejdes med planlagte samtaler, hvori der lægges vægt på indlæring af bestemte ord og begreber og mere spontane samtaler, der kan tage udgangspunkt i elevernes hverdag og nære omgivelser.

Gennem fortællen og ved at bruge egne ord tilegner man sig det læste/hørte. Fortællen er således nært knyttet til samtalen.

Lærerens oplæsning/fortællen

I hele skoleforløbet er lærerens oplæsning/fortællen en vigtig del af undervisningen. Gennem oplæsning/fortællen kan eleverne få en oplevelse, der skaber grobund for fantasi, læselyst og sproglig udvikling. Oplæsning/fortællen er desuden en god lytteøvelse, som styrker elevernes ordforråd og udvider deres begrebsverden.

Førskrivning

Håndethed afklares. Der arbejdes med:

- grov- og finmotoriske øvelser
- indøvelse af øje- håndkoordination
- læseretning og bogstavernes trykte form
- håndgreb og skrivestilling

Sang og sanglege

Der kan arbejdes med rim og remser, sange og sanglege.

Tegning og illustration

Der kan arbejdes med tegning og illustration af egne og fælles oplevelser, fortællinger m.m.

Andre aktiviteter

I det omfang andre aktiviteter som fx drama, teater, situationsspil eller lege er med til at belyse og fremme forståelsen samt med til at styrke elevernes kreative udfoldelsesmuligheder inddrages disse aktiviteter i undervisningen.

Brug af fjernsyn, radio, musik, underholdning, film m.m. i undervisningen giver mulighed for en sproglig stimulering og et kulturelt kendskab.

Trin 2

Emner

Undervisningen omfatter:

- sprogindlæring
- bogstavindlæring
- den første læseindlæring
- samtale og fortællen
- lærerens oplæsning/fortællen
- skrivning af små og store trykte bogstaver
- skrivning af enkelte ord og sætninger
- IT i undervisningen
- sang og sanglege
- tegning, illustration
- andre aktiviteter.

Handleplan

Sprogindlæring

Der arbejdes fortsat med lytteøvelser, artikulationsøvelser, begrebsdannelse og sætningsopbygning.

Eleverne øves i at kunne lytte til og forstå instruktioner og indholdet i fortællinger ved bl.a. at gengive indholdet. Ved samtaler, sproglege og ved rim og remser trænes den sproglige opmærksomhed, som så kan udnyttes ved bogstavindlæringens lydøvelser.

Sproglige artikulationsøvelser kan bl.a. være rim og remser, sange og træning i at kunne sige bogstavernes lyde.

Elevernes ordforråd udvides ved samtaler, fælles oplevelser, emneundervisning og tilrettelagte forløb, hvor der lægges vægt på og indlæres bestemte begreber fra forskellige områder.

Der arbejdes med mundtlige aktiviteter som spørgsmål/svar, genfortælling, selvstændig fortællen, små situationsspil og andre aktiviteter, der styrker det mundtlige sprog.

Bogstavindlæring

Det er af afgørende betydning, at der ved bogstavindlæring sigtes mod den analytisk-syntetiske lydmetode. Ved at anvende bogstavernes lyde vil eleven lære en grundlæggende teknik, der sætter eleven i stand til at læse lydrette ord ved at sætte bogstavernes forskellige lyde sammen (syntese).

Bogstavernes navne indlæres på det tidspunkt, hvor det falder naturligt ind i undervisningen. Det forventes, at bogstavindlæringen er afsluttet på Trin 2. Herunder også diftongerne au, ei, ie, eu, äu, omlydene ä, ö og ü, lyden ß og lydforbindelserne ch, sch, st, sp, ck og pf og endelserne -en, -er og -el.

Den første læseindlæring

Samtidig med, at bogstaverne indlæres, lærer eleven den grundlæggende teknik, der sætter eleven i stand til at læse lydrette ord.

Når eleverne er sikre i bogstavernes lyde og i analyse og syntese, går man videre med at arbejde med lettere øvelser i stavelsesdeling. Der kan arbejdes med at klappe stavelser og med ”Silbenbögen”.

Samtale og fortællen

Samtalen består i at lytte og at tale. Der arbejdes med planlagte samtaler, hvori der lægges vægt på indlæring af bestemte ord og begreber og mere spontane samtaler, der kan tage udgangspunkt i elevernes hverdag og nære omgivelser. I en samtale indgår bl.a. arbejdet med at tage ordet efter tur og lytte opmærksomt til hinanden. Gennem fortællen og ved at bruge egne ord tilegner man sig det læste/hørte. Fortællen er således nært knyttet til samtalen.

Lærerens oplæsning/fortællen

Gennem oplæsning/fortællen kan eleverne få en oplevelse, der skaber grobund for fantasi, læselyst og sproglig udvikling. Oplæsning/fortællen er desuden en god lytteøvelse, som styrker elevernes ordforråd og udvider deres begrebsverden.

Skrivning af store og små trykte bogstaver

I forbindelse med skrivning af bogstaver og ord, lægges der vægt på selve disciplinen skrivning. Der arbejdes med bogstavernes grundformer dvs. de små og store trykbogstaver, samt bogstavernes indbyrdes højdeforhold.

Skrivning af enkelte ord og sætninger

Den første læsning understøttes ved skrivning af ord og små tekster. Skrivning bruges også som mere spontan udtryksmulighed, hvor retstavningen korrigeres så lidt som muligt. Dette kan fremme elevernes skrive- og fortællelyst.

IT i undervisningen

Der henvises til læseplanen: IT i undervisningen. Der arbejdes med det, der er relevant for eleverne på Trin 2.

Sang og sanglege

Der kan arbejdes med rim og remser, sange og sanglege.

Tegning og illustration

Der kan arbejdes med tegning og illustration af egne og fælles oplevelser, fortællinger m.m.

Andre aktiviteter

Andre aktiviteter som fx drama, teater, situationsspil eller lege bør inddrages i undervisningen, hvor det falder naturligt.

Brug af fjernsyn, radio, musik, underholdning, film m.m. i undervisningen giver mulighed for en sproglig stimulering og et kulturelt kendskab.

Trin 3

Emner

Undervisningen omfatter:

- læsning
- samtale og fortællen
- lærerens oplæsning/fortællen
- grundskrift indøves
- skriftlig fremstilling
- begyndende retstavning
- de første grammatiske regler indøves
- tegnsætning
- IT i undervisningen
- andre aktiviteter.

Handleplan

Læsning

Læsning automatiseres gennem elevens højtlesning, stillelæsning og fri selvstændig læsning. Der arbejdes med både kendte og ukendte tekster. Fælles tekster læses højt efter gennemarbejdning i klassen, fx læsebog. Desuden trænes eleverne i stillelæsning efter at den første læseindlæring er kommet i gang, fx ved selvstændig læsning af letlæsningsbøger. Der arbejdes med genfortælling af en tekst, med spørgsmål og svar. Desuden kan der arbejdes med illustration af læste tekster og med dramatisering af en læst tekst.

Samtale og fortællen

Samtalen består i at lytte og at tale. Der arbejdes med planlagte samtaler, hvori der lægges vægt på indlæring af bestemte ord og begreber og mere spontane samtaler, der kan tage udgangspunkt i elevernes hverdag og nære omgivelser.

Eleverne må opdage, at samtalen er et middel til social kontakt, konfliktløsning, planlægning og udveksling af viden, ideer og tanker.

Elevernes hverdag og nære omgivelser, herunder skolehverdagen, er gode indfaldsvinkler til samtaler om forhold og oplevelser, alle har taget del i eller kender. Det samme gælder fælles læste tekster. Gennem fortællen og ved at bruge egne ord tilegner man sig det læste/hørte. Fortællen er således nært knyttet til samtalen.

Lærerens oplæsning/fortællen

Gennem oplæsning/fortællen kan eleverne få en oplevelse, der skaber grobund for fantasi, læselyst og sproglig udvikling. Oplæsning/fortællen er desuden en god lytteøvelse, som styrker elevernes ordforråd og udvider deres begrebsverden.

Grundskrift indøves

Der arbejdes fortsat med selve disciplinen skrivning. Grundskriften – en sammenhængende skrift – indøves (se bilag 2 side 24-27).

Skriftlig fremstilling

Bundne opgaver

I de mere bundne skriftlige opgaver trænes specielle færdigheder. Arbejdsformen kan være afskrift, indsættelsesøvelser og små lette diktater. Når der arbejdes med et emne eller et undervisningsforløb indøves de specielle ord, som indgår i emnet.

Begyndende retstavning

På Trin 3 bør der ved skriftligt arbejde tilstræbes, at eleverne staver ordene korrekt. Dette understøttes af, at de første retskrivningsregler indøves. Reglerne indføres efterhånden, som det virker naturligt og passende i undervisningsforløbet. Der arbejdes med alfabetisering og brug af ordbog.

De første grammatiske regler indøves

Inden for grammatikken arbejdes der med ordklasser og sætninger. Definitioner på hhv. substantiver, verber og adjektiver læres, og der trænes i at skelne de tre ordklasser fra hinanden.

Substantiver

Træning i brug af korrekt artikel (der, die, das, ein, eine).

Bøjning af substantiver i singularis og pluralis.

Sammensatte substantiver.

Verber

Bøjning af verber i infinitiv, præsens og imperfektum/præteritum.

Adjektiver

Gradbøjning af adjektiver.

Tegnsætning

Eleverne præsenteres for betydningen af tegnene: punktum, spørgsmålstegn og udråbstegn.

IT i undervisningen

Der henvises til læseplanen: IT i undervisningen. Der arbejdes med det, der er relevant for eleverne på Trin 3.

Andre aktiviteter, fx drama/teater, sang, illustration, udstilling

Der arbejdes med andre udtryksformer i samspil med de øvrige faglige områder.

Sange kan med stor fordel anvendes til indlæring af sproget. Netop gennem det musikalske udtryk har man lettere ved at huske ord og vendinger.

Illustration anvendes fx ved egne eller fælles tekster, ved emnearbejde og i forbindelse med udstilling af et emneforløb eller tværfagligt forløb.

Brug af fjernsyn, radio, musik, underholdning, film m.m. i undervisningen giver mulighed for en sproglig stimulering og et kulturelt kendskab.

Trin 4

Emner

Undervisningen omfatter:

- læsning
- samtale og fortællen
- lærerens oplæsning/fortællen
- skriftlig fremstilling
- retstavning
- grammatik
- tegnsætning
- IT i undervisningen
- andre aktiviteter.

Handleplan

Læsning

Der arbejdes fortsat med højtlesning, stillelæsning og fri selvstændig læsning. Eleverne arbejder med både kendte og ukendte tekster. Der lægges vægt på indholdsforståelse, spørgsmål og svar, genfortælling af det læste og læsning med opgaveløsning. Desuden undervises i læsning af fagtekster.

På Trin 4 kan der med fordel læses skønlitterære tekster, fx små afsluttede fortællinger, eventyr, sagn, fabler, børnebøger i classesæt, digte og sange og små lette fagtekster.

Samtale og fortællen

Samtale kræver gensidig opmærksomhed og evne til at udtrykke egne tanker og følelser. Det er vigtigt for elevernes sprogindlæring, at de får tid og mulighed for at udtrykke sig mundtligt. Mundtlig kommunikation kan trænes målrettet ved planlagte samtaler om bestemte emner eller interesseområder. Samtalen er en balance mellem at lytte til og tale med hinanden.

Lærerens oplæsning/fortællen

Lærerens oplæsning for eleverne er en nødvendig og vigtig del af undervisningen. Oplæsningen medvirker til udvidelse af elevernes ordforråd og begrebsverden. Gennem oplæsning får mange en bedre forståelse og oplevelse af den hørte tekst.

Skriftlig fremstilling

Bundne opgaver

I de mere bundne skriftlige opgaver trænes specielle færdigheder. Arbejdsformen kan være afskrift, indsættelsesøvelser og diktater. Når der arbejdes med et emne eller et undervisningsforløb indøves de specielle ord, som indgår i emnet.

Frie opgaver

Her vægtes indholdssiden af teksten.

Arbejdet omfatter fiktive eller faktiske handlingsforløb. Det er naturligt, at lade den skriftlige fremstilling basere på egne eller fælles oplevelser og emner.

Der arbejdes fx med billedbeskrivelse, personbeskrivelse, fortsættelse/afslutning på en historie, små billedstile, breve, små avisartikler, digte, korte historier i forbindelse med behandling af et tema og fortællinger samt film og fjernsynsudsendelser.

Retstavning

Retstavningen tjener til en efterhånden mere korrekt skriftlig fremstilling. De allerede indlærte retskrivningsregler forankres, samtidig med at nye regler indøves.

Grammatik

Inden for grammatikken arbejdes der med ordklasser og sætninger. Definitioner på hhv. substantiver, verber og adjektiver læres, og der trænes i at skelne de tre ordklasser fra hinanden. Desuden præsenteres eleverne for præpositioner, pronominer, numeralier og konjunktioner ("und" og "oder").

Substantiver

Træning i brug af korrekt artikel (der, die, das, des, dem, den og ein, eine, einer, einem, m.m.).

Bøjning af substantiver i singularis og pluralis.

Sammensatte substantiver.

Præfiks og suffiks.

Verber

Bøjning af verber i imperativ, infinitiv, præsens, imperfektum/ præteritum og futurum.

Adjektiver

Gradbøjning af adjektiver. Adjektivers sammensætning med andre ordklasser (Adjektiv/ Substantiv, Adjektiv/Verb und Adjektiv/Adjektiv).

Sætningsled

Subjekt und prædikat, objekt (Dativ und Akkusativ).

Tegnsætning

Der arbejdes fortsat med punktum, spørgsmålstegn og udråbstegn. Desuden indføres de første kommaregler.

IT i undervisningen

Der henvises til læseplanen ”IT i undervisningen”. Der arbejdes med det, der er relevant for eleverne på Trin 4.

Andre aktiviteter

Der arbejdes med andre udtryksformer i samspil med de øvrige faglige områder. Illustration anvendes fx ved egne eller fælles tekster, ved emnearbejde og i forbindelse med udstilling af et emneforløb eller tværfagligt forløb.

Brug af fjernsyn, radio, musik, underholdning, film m.m. i undervisningen giver mulighed for en sproglig stimulering og et kulturelt kendskab.

Trin 5

Emner

Undervisningen omfatter:

- læsning
- samtale og diskussion
- lærerens oplæsning/fortællen
- skriftlig fremstilling
- retstavning
- grammatik
- tegnsætning
- IT i undervisningen
- andre aktiviteter.

Handleplan

Læsning

Der arbejdes fortsat med højlæsning, stillelæsning og fri selvstændig læsning. Eleverne arbejder med både kendte og ukendte tekster. Der arbejdes med forskellige læsemetoder afhængigt af formålet med læsningen (skimming, punktlæsning, nærlæsning).

Der lægges vægt på indholdsforståelse, spørgsmål og svar, genfortælling af det læste og læsning med opgaveløsning.

Skønlitteratur

Der kan fx læses afsluttede fortællinger, eventyr, sagn, fabler, børne- og ungdomsbøger, digte og sange. Ved læsning af børne- og ungdomsbøger er det vigtigt, at eleverne kan identificere sig med indholdet i de valgte tekster.

Faglitteratur

Læsning af fagbøger kan med fordel anvendes i forbindelse med emnearbejde.

Andre former for læsning

Der kan arbejdes med avisstof og illustrerede blade, tegneserier og reklamer.

Samtale og diskussion

Samtalen er en balance mellem at tale med og lytte til hinanden. Eleverne må opdage, at samtalen er et middel til social kontakt, konfliktløsning, planlægning og udveksling af ideer og tanker.

Samtalen kan tage sit udgangspunkt i noget hørt, set eller læst, i fælles oplevelser, fælles anliggender, planlægning af ture, lejrskoler m.m. Samtalen kan også tage udgangspunkt i fælles læste tekster.

Ved en diskussion tages et aktuelt emne op i klassen. Emnet kan være taget fra et undervisningsforløb eller være udsprunget af en konkret episode i klassen.

Lærerens oplæsning/fortællen

Lærerens oplæsning for eleverne er en nødvendig og vigtig del af undervisningen. Oplæsningen medvirker til udvidelse af elevernes ordforråd og begrebsverden. Gennem oplæsning får mange en bedre forståelse og oplevelse af teksten.

Skriftlig fremstilling

Bundne opgaver

I de mere bundne skriftlige opgaver trænes specielle færdigheder. Arbejdsformen kan være afskrift, indsættelsesøvelser og diktater. Når der arbejdes med et emne eller et undervisningsforløb indøves de specielle ord, som indgår i emnet.

Frie opgaver

Her vægtes indholdssiden af teksten.

Arbejdet omfatter fiktive eller faktiske handlingsforløb. Det er naturligt at lade den skriftlige fremstilling basere på egne eller fælles oplevelser og emner.

Der arbejdes fx med boganmeldelse, billedbeskrivelse, personbeskrivelse, fortsættelse/afslutning på en historie, små billedstile, breve, små avisartikler, digte, korte historier i forbindelse med behandling af et tema og fortællinger samt film og fjernsynsudsendelser.

Retstavning

Retstavning tjener til en efterhånden mere korrekt skriftlig fremstilling. Elevernes færdigheder i stavning er ofte forskellige, og dette medfører en differentieret staveundervisning.

Grammatik

Der arbejdes fortsat med substantiver, verber, adjektiver, præpositioner, pronominer, numeralier (mængde og ordenstal) og konjunktioner.

Arbejdet med sætningsled fordybes. Eleverne præsenteres for ”adverbiale Bestimmungen” og ”Attribute”.

Tegnsætning

Der arbejdes fortsat med den indøvede tegnsætning fra Trin 4. Desuden arbejdes der med tegnsætning ved direkte tale.

IT i undervisningen

Der henvises til læseplanen ”IT i undervisningen”. Der arbejdes med det, der er relevant for eleverne på Trin 5.

Andre aktiviteter

Der arbejdes med andre udtryksformer i samspil med de øvrige faglige områder. Brug af fjernsyn, radio, musik, underholdning, film m.m. i undervisningen giver mulighed for en sproglig stimulering og et kulturelt kendskab.

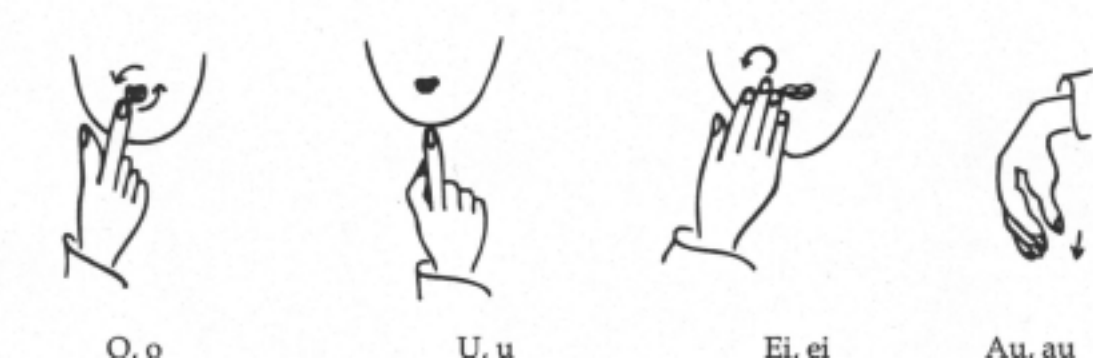
Bilag 1

Das Kieler Lautgebårdensystem, geordnet nach Stufen der Einföhrung

Vorab ein Hinweis: Die Lautgebårdensollten aus hygienischen Grönden nicht direkt auf dem Mund bzw. den Lippen ausgeföhrt werden, sondern in einem kleinen Abstand davor. Die Gebårdensollten möglichst immer mit derselben Hand (rechts oder links) gezeit werden, soweit sie nicht beide Hånden erfordern.

- A, a Zeigefinger und Daumen beider Hånden bilden in Anlehnung an das gedruckte A ein Dreieck in Høhe des Halses. Die Figur symbolisiert zugleich die weite Mundøffnung beim Sprechen des A.
- E, e Daumen und Zeigefinger der rechten (bei Linkshåndern linken) Hand werden weit auseinander gespreizt. Sie werden in Mundhøhe so gehalten, dass sie den breiten Mund beim Sprechen des E symbolisch noch breiter machen. Keine Beröhrung des Gesichts!
- I, i Der Zeigefinger tippt leicht oben auf den Kopf und deutet damit den 1-Punkt an, den man oben auf dem kleinen i nicht vergessen darf.

- O, o Der Zeigefinger fáhrt einmal um den Mund herum und deutet damit die Form des O und den „runden Mund“ an.
- U, u Der Zeigefinger tippt einmal von unten gegen das Kinn. Diese Gebårde wurde gewåhlt, um eine deutliche Unterscheidung zum Zeichen für das o zu ermøglichen.
- Ei, ei Die Hand streichelt die Wange. Bei der Einföhrung wird die Vorstellung an das Streicheln eines Babies geweckt.
- Au, au Die rechte, locker gehaltene Hand macht eine leichte Schüttelbewegung aus dem Handgelenk nach unten, als ob ein Hund eine schmerzende, verletzte Pfote vorzeit.

M, m

R, r

S, s

- M, m Drei Finger, Zeige-, Mittel- und Ringfinger liegen vor den geschlossenen Lippen, um die nasale Bildung des Lautes bewusst zu machen (der Luftstrom geht durch die Nase) und die „drei Beinchen“ des kleinen m anzudeuten.
- R, r Die Zeigefinger beider Hände kreisen in der Vertikalen umeinander wie um ein großes Rad. Dazu wird die Vorstellung „rollen“ gegeben.
- S, s Der rechte Zeigefinger wird ausgestreckt, der Ellenbogen nach rechts angehoben. Der Zeigefinger „saust“ am Oberkörper vorbei nach links. Die Vorstellung ist „ein Auto saust vorbei“.

L, l

N, n

F, f

- L, l Die Hand wird geöffnet zum Kinn geführt und schließt sich dort um einen imaginären „langen Bart“. Sie streicht um diesen Bart herum nach unten.
- N, n Zeigefinger und Mittelfinger der rechten Hand werden an den rechten Nasenflügel gelegt. Das Kind soll spüren, dass der Luftstrom durch die Nase geht und sich zugleich erinnern, dass das n zwei „Beinchen“ hat.
- F, f Der Zeigefinger wird von unten gegen die Unterlippe gerichtet. Keine Berührung der Lippe! Es wird über den Finger „gepustet“. Mit dieser Gebärde wird der Ort der Lautbildung betont.

H, h

-en

-er

H, h Anhauchen der inneren Handfläche. Diese Gebärde wird nur für das hörbare h (z. B. in Hase, Hof, sehen) eingeführt.

-en Die Hände sind zunächst geöffnet und werden in Brusthöhe mit der inneren Handfläche vom Körper abgewandt hochgehoben. In einer raschen Bewegung schließen sich die Hände zur Faust. Damit wird die Vorstellung verbunden, dass man die beiden „Beinchen“ des kleinen n rasch festhalten muss, um das -en nicht zu verlieren.

-er Die gleiche Bewegung wie bei -en, nur mit einer Hand ausgeführt, weil das kleine r nur ein „Beinchen“ hat. Zur besseren Unterscheidung sollte die Hand zusätzlich eine Bewegung ausführen, die dem Umdrehen eines Schlüssels entspricht.

ch

W, w

Z, z

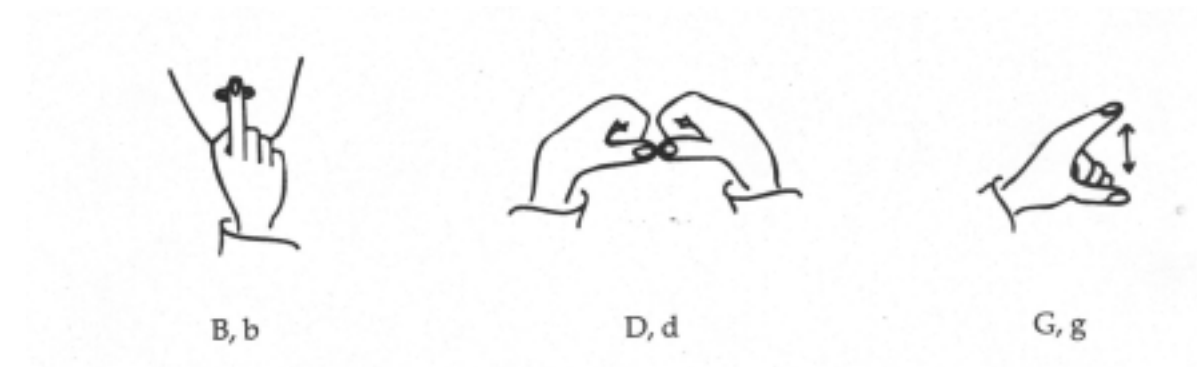
ch Das Gesicht wird leicht angehoben. Der Zeigefinger deutet auf die Zähne, der Daumen auf den Kehlkopf.

w Beide Hände fächeln über die Schulter hinweg nach hinten Luft. „Wind weht weit weg“ wird als Stabreim dazu gegeben.

z Der Zeigefinger wird mit der Spitze bis in Augenhöhe hochgeführt und bewegt sich dann in einer Zick-zack-Bewegung nach unten.

- P, p Die rechte Hand wird ausgestreckt und waagrecht, mit dem Daumen zum Gesicht, vor den Mund gehalten. Nun spricht das Kind „p“ auf den Handrücken und spürt dabei den Lufthauch. Zur Einführung kann man ein Stückchen Watte auf den Handrücken legen und herunterpusten lassen.
- T, t Die geschlossene Faust wird mit der Daurnenseite als „Trompete“ vor den Mund gehalten.
- K, k Die Hände werden beide zur Faust geschlossen. Mit den Fingerknöcheln schlägt man leicht aneinander.

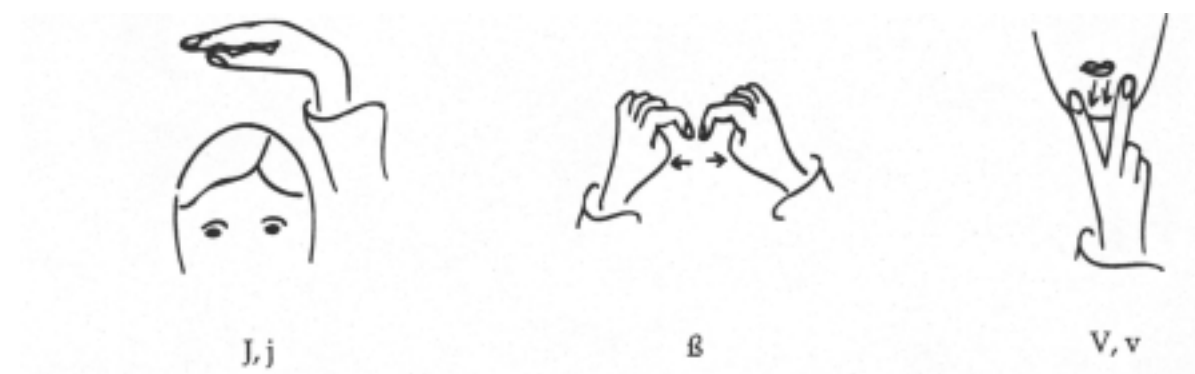
- B, b Der Zeigefinger wird über die geschlossenen Lippen gelegt. Er bewegt sich von den Lippen weg, wenn sie sich öffnen. Damit soll der Ort der Lautbildung bewusst gemacht werden.
- D, d „Daumen drücken“. Beide Daumen werden gegeneinander gedrückt bei geschlossener Faust.
- G, g Daumen und Zeigefinger bewegen sich bei sonst geschlossener Faust wie ein „Gänse-schnabel“.

Eu, eu Mit den beiden Zeigefingern und Daumen bildet man zwei geschlossene Kreise um die Augen. Damit werden die großen Augen der Eule symbolisiert.

Sch, sch Beide Fäuste drücken auf die leicht aufgeblasenen Wangen, so dass die Luft mit dem sch-Laut entweicht.

-el Der Zeigefinger tippt einmal kurz gegen das Kinn und bewegt sich gleich wieder nach unten.

J, j Die Hand wird im Gelenk abgewinkelt etwa waagrecht über dem Kopf gehalten, um die Größe eines „großen Jungen“ anzudeuten. Gleichzeitig erinnert die angewinkelte Hand mit dem Arm an das große geschriebene J.

ß Beide Zeigefinger greifen in einen imaginären Ring aus Garn o. ä. und „reißen“ den Ring mit einer kräftigen Bewegung nach außen entzwei.

V, v Zeige- und Mittelfinger bilden ein großes V, durch das hindurchgepustet wird. Die Fingerspitzen sollen etwa auf der Höhe der Unterlippe gehalten werden.

Die Gebärden für ä, ö und ü gleichen den Gebärden für a, o und u, es wird lediglich nach der jeweiligen Gebärde mehrfach mit dem Zeige- und Mittelfinger (abwechselnd) gegen den Daumen getrommelt, um anzudeuten, dass die zwei Stricheichen für den Umlaut nicht vergessen werden dürfen.

Äu Die Bewegung für das „au“ wird ausgeführt und anschließend Daumen und Zeigefinger zweimal zusammengeführt.

Qu, qu Das Q wird niemals isoliert dargeboten, sondern immer in der Lautverbindung

Qu, qu Beide Hände legt man mit den Innenflächen aufeinander und bildet ein „Quakmaul“ damit, das sich einmal öffnet und schließt.

X, x Beide Unterarme bilden in Brusthöhe vor dem Körper ein X.

Y, y Beide Unterarme werden aneinandergelegt. Die Hände bilden den oberen Teil des Y.

Obwohl st und sp im Leseaufbau nicht vorkommen, haben wir in den Wörterlisten eine Stufe 15 zusätzlich aufgenommen, in der diese Lautverbindungen vorkommen. Als Lautgebärden zeigen wir:

sp Die Gebärde vom s wird mit der flachen Hand ausgeführt und in die p-Gebärde umgeformt. Dazu spricht man /schp/.

st Die Gebärde vom s wird wieder mit der flachen Hand ausgeführt. Sie endet in der Gebärde für t: /scht/.

Kieler Leseaufbau
Dr. Lisa Dummer-Smoch
Renate Hackthal
veris Verlag
ISBN 3-924173-02-8

Bilag 2

Grundskrift - Obligatorisk skriftform

Minuskler

a b c d e f g h i j k
l m n o p q r s ß t u
v w x y z æ ø å ä ö
ü

ß t f g

Majuskler

A B C D E F G H I J K
L M N O P Q R S T U V
W X Y Z æ ø å ä ö ü

Tal

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9

Bilag 2

Grundskrift - Obligatorisk skriftform

Minuskler

a b c d e f g h i j k
l m n o p q r s t u
v w x y z æ ø å ä ö
ü

Majuskler

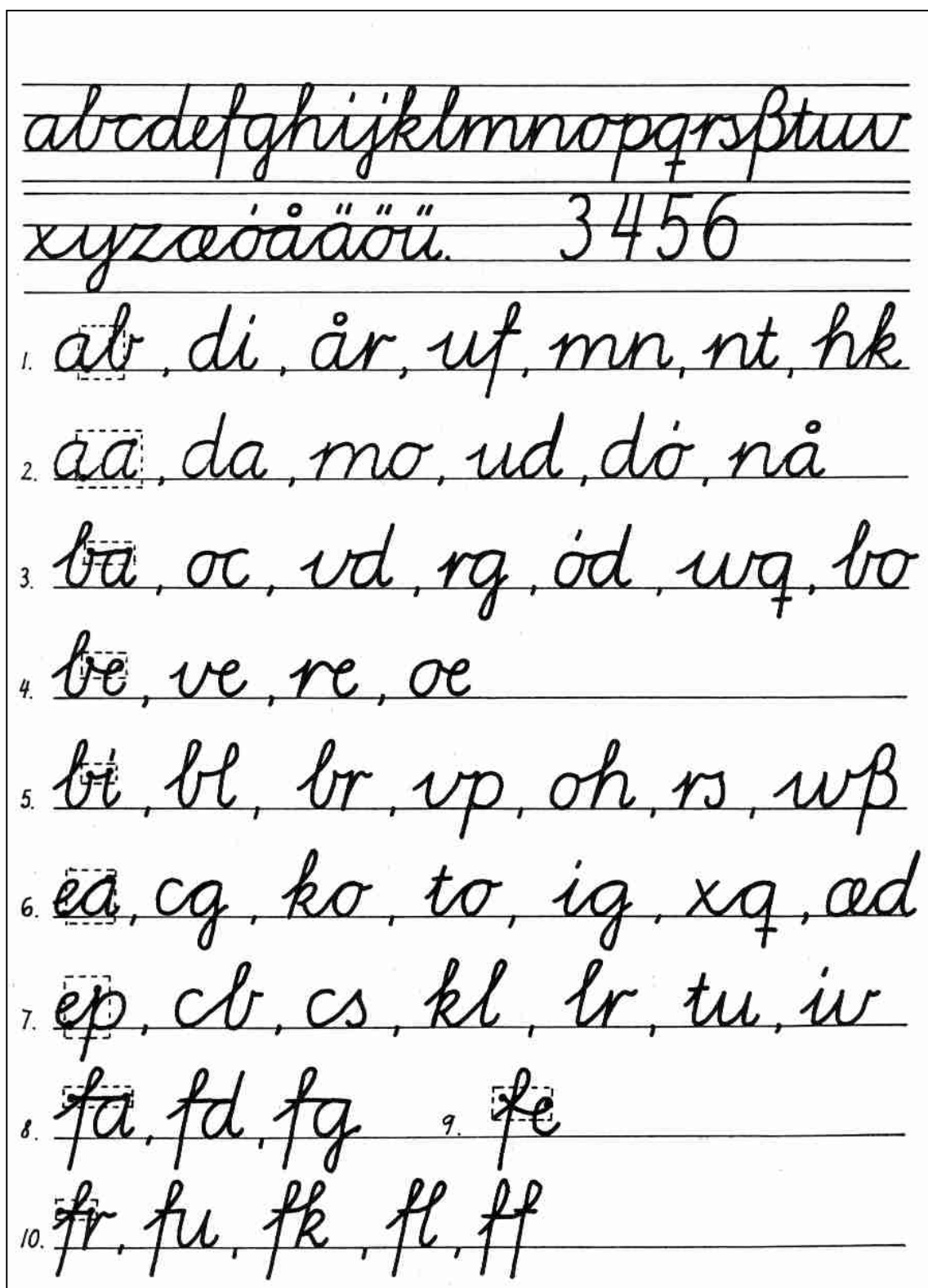
A B C D E F G H I J K
L M N O P Q R S T U V
W X Y Z æ ø å ä ö ü

Tal

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9

Bilag 2

Grundschrift - Eksempler på sammenbinding I

Bilag 2

Grundskrift - Eksempler på sammenbinding II

11. ga, gd, yg, ja

12. gb, jr, yn, gm, je, yu

13. pa, pd, bo, ba

14. pb, pp, pl, bh, bt

15. qa

16. qu

17. px

18. pz

19. ax

20. az

21. xa

22. za

23. bx

24. bz

25. xb

26. zb

27. yx

28. yz

An, Bo, Cæ, Da, Ev, Fa, Go, Ha,

Id, Ja, Ka, Lu, Ma, Ni, Od, Pa,

Qu, Ri, Sa, Ta, Ur, Ve, Wa, Xy,

Yr, Za, Ad, Od, Åa, År, Öd, Üd

Bilag 3

Oversigt over de vigtigste grammatiske betegnelser

Latin	Tysk
Substantiv	Namenwort
Proprien	Eigennamen
Maskulinum	männlich
Femininum	weiblich
Neutrum	sächlich
Singular(is)	Einzahl
Plural(is)	Mehrzahl
Indefinit	unbestimmt
Definit	bestimmt
Nominativ	1. Fall
Genitiv	2. Fall
Dativ	3. Fall
Akkusativ	4. Fall
Kasus	Fall
Genus	Geschlecht
Numerus	Zahl
Deklination	Beugung der Substantive
Verb(um)	Zeitwort
Imperativ	Befehlsform
Infinitiv	Grundform
Præsens/Præsens	Gegenwart
Präteritum/ Imperfektum	Vergangenheit
Præsens participium/Partizip Præsens	Mittelwort der Gegenwart
Perfektum participium/Partizip Perfekt	Mittelwort der Vergangenheit
Perfekt(um)	Vollendete Gegenwart
Plusquamperfekt(um)	Vollendete Vergangenheit
Futurum/Futur 1	Unvollendete Zukunft
Futur 2	Vollendete Zukunft
Indikativ	Wirklichkeitsform
Konjunktiv	Möglichkeitsform
Modalverb(um)	-
-	Hilfsverben
Aktiv	Tätigkeitsform
Passiv	Leideform
Tempus	Zeit
Konjugation	Beugung der Verben

Adjektiv	Wiewort
Positiv	Grundstufe
Komparativ	1. Steigerungsstufe
Superlativ	2. Steigerungsstufe
Komparation	Steigerung des Adjektivs
Deklination	Beugung der Adjektive
Adverbier/Adverb	Umstandswort
Pronominer/Pronomen	Fürwort
Personalpronomen	Persönliches Fürwort
Relativpronomen	Bezügliches Fürwort
Possessivpronomen	Besitzanzeigendes Fürwort
Reflexivpronomen	Rückbezügliches Fürwort
Demonstrativpronomen	Hinweisendes Fürwort
Interrogativpronomen	Fragendes Fürwort
Indefinitpronomen	Unbestimmtes Fürwort
Numeralier/Numerales	Zahlwort
Kardinaltal/Kardinalzahlen	Grundzahlen
Ordinaltal/Ordinalzahlen	Ordnungszahlen
Konjunktioner/Konjunktion	Bindewort
(nebenordn. Konjunktion)	nebenordnendes Bindewort
(unterordnende Konjunktion)	unterordnendes Bindewort
Präpositioner/Präpositionen	Verhältniswort
Interjektion	Empfindungswort
Artikel	Geschlechtswort
Die wichtigsten Satzglieder	
verballed/Prädikat	Satzkern
Subjekt	Subjektergänzung
Objekt/Akkusativobjekt	Ergänzung im 4. Fall
Dativobjekt	Ergänzung im 3. Fall
Genitiv	Ergänzung im 2. Fall
Präpositionsforbindelse/Präpositionalobjekt	Ergänzung mit Verhältniswort
Prädikativ/Prädikativ	Gleichsetzungsglied
Subjektprädikat/ Prädikativ zum Subjekt	Gleichsetzungs-nominativ
Objektprädikat/Prädikativ zum Objekt	Gleichsetzungs-akkusativ
Adverbialer/ Adverbiale Bestimmung	Umstandsbestimmung
Attribut	Beifügung